

Vi vill inte "fås att" arbeta till 75

Den paternalistiska skuggan i diskursen

När Fredrik Reinfeldt säger att vi sannolikt behöver jobba till 75 händer något märkligt i den massmediala debatten. Det uppstår vad jag kallar en paternalistisk diskurs. Det är som om storpappan Reinfeldt talat om hur det skall vara, hur vi skall tänka, vad vi bör göra och vad vi skall bli belönade och bestraffade för. Och alla barnen skriker "vill inte", "vill inte", "vill inte". Och så förstås "Pappa är dum". Det är något förnedrande med en sådan debatt.

Men den är typisk. Protesterna handlar om att vi inte vill "fås att" göra något, känna något eller tänka något som andra har bestämt. Som alla vuxna människor vill vi numera själva välja och ta ställning. Vi vill känna oss delaktiga. Vi vill åtminstone tro att det är vi själva som har kontrollen över vårt livsprojekt.

Det verkar handla om den skillnad mellan poiesis och praxis som Aristoteles pekade ut och som jag talat om i tidigare bloggar. Poiesis är handlingar som riktar sig mot ett mål, ett syfte eller ett behov. Man spelar fiol för att tjäna pengar. Praxis är handlingar som görs för sin egen skull. Görandet som

sådant har en inneboende mening. Man spelar fiol för att man njuter av det och för att ju bättre man blir desto roligare är det.

Det dramatiska med Aristoteles konstaterande är att glädjen och intresset försvinner om man försöker belöna fram sådant som egentligen är en praxis. Vad som är vad bestäms inte bara av individen själv. Kulturen sätter etiketter. Enligt den protestantiska kulturen arbetar man således för att försörja sig. Det behöver visst inte vara roligt – snarare tvärtom. Man måste disciplinera sig och slita ont.

Även utbildning har numera blivit en uppoffring. Vitsen med livet blir då att ha ledigt – ju fler lediga år dess bättre. I en sådan kultur har Reinfeldt svurit i kyrkan. Ingen vill så länge som till 75 hålla på med ett slitsamt jobb eller en tråkig skola – särskilt när så många förstasigpåare konstaterar att vi gamla har svårt att lära. Men det har hänt något i Sverige.

Jobbet ingår numera allt mer i individens livsprojekt. När man har ett jobb känner man att man gör nytta. Man hör till. Man får utveckla sitt kunnande. Man finner ett sammanhang. Jobbandet är alltså också en praxis. Detta är väl belagt i forskningen.

Men vad händer då om man hela tiden, som alliansregeringen gör, med morot och piska försöker "få oss" att jobba och inte "lata oss". Det blir tilt i huvudet. Glädjen försvinner. Samma gäller förstås utbildning. Om utbildningen bara riktas mot vad som är nyttigt, hur går det då med nyfikenheten, spänningen, glädjen och meningen med att lära sig mer?

Jag kallar den diskurs som nu pågår, och som vi hör kring Reinfelds uttalande, för HPR (Hierarki, Paternalism och Resultatsinriktning). Den var relevant vid förra sekelskiftet. I dag släcker den engagemanget och skapar istället ilska och förbittring. Svenskarna är i detta fall unika i sina barnliga protester. Många andra länder plågas inte av sådana reaktioner på överhetens agerande. Därför går det också sämre för oss internationellt. Våra anställda är annorlunda.

Men just detta är också vår styrka. Detta illustreras av Inglehart och Welzers World Value Survey. Sverige har en unik position längst upp till höger i diagrammet. Denna position visar att vi svenskar längtar efter ett management, och en diskurs, som respekterar praxis. Men vi blir ständigt besvikna. HPR dominerar. Men möjligheterna finns. Förstod vi denna potential skulle vi gemensamt kunna skapa en revolution i det svenska arbetslivet.